

S O R O K

Gobby Fehér Gyula

Fölkelt, reggelizett, és elindult a hivatalba. Frissnek, erősnek érezte magát. A szomszédnak jókedvűen köszönt, és sietve tartott a hivatal felé. Sokan igyekeztek még munkahelyükre, és cipőjének kopogása beleveszett a többi lépés zajába. Csak a maga kopogására figyelt, kiszűrte lépteinek hangját a többié közül. A hivatal is eszébe jutott egy pillanatra, az ott álló emberek mozgása. Beért a város központjába.

Szerette lehunyt szemmel hallgatni a csoszogásukat. Szerette azt a zajt. Lehunyt szemmel is látta a megmozduló lábakat meg a cipők nagyságát, színét, fajtáját, és korát is meg tudta volna mondani, sőt a meglibbenő nadrágszár alól egy pillanatra kivillanó harisnyák változatait is felsorolta volna, meg a nadrágokat. A nadrágszárak szabásából maga elé képzelte az egész öltönyt, a munkaruhától kezdve az olasz szabású sportöltönyig mindenféle fazonú elvonult előtte. Mindent látta lehunyt szemmel is, úgy, ahogy belerögződött a kép egyszer-egyszer, amikor szeme bal sarkából, a tolóablak kis nyílásán keresztül lepillantott a sorakozók lábaira. S nemcsak a lábukat látta, hanem hallotta a csoszogásukat is, oly élénken, hogy képzeletben is osztályozni tudta őket. Ismerte a női cipők tűhegyű sarkainak éles, pillanatig tartó koppanását, a gumitalpú cipők sikkantását, azt az egércincogásra emlékeztető vékonyka hangot, amelyet a parkett és a tapadós cipőtalp közötti súrlódás okozott, megismerte a nagy nehéz férficipő. a munkások kopott, bőrtalpú cipőjének csoszogását és a frissen patkoltatott cipők vasának csattanását is. Ha akarta, füle az összetett zajból még az új cipők csikorgását is kiszűrte, ugyanakkor a cipők kopogását mint egy sajtáságos, minduntalan változó, új hangokkal gyarapodó és a régiektől megváló harmóniát is élvezte. Olyan jó megfigyelője lett e különleges hangegyvelegnek, hogy büszkén állapíthatta meg: észre-

veszi, ha új ember áll a sorba, sőt nemcsak hogy észreveszi, de a cipő csosszanásából, csikorgásából, csattogásából, kopogásából, mielőtt még fölnézett volna, legtöbbször meg is tudta állapítani, hogy az illető melyik nemhez és körülbelül melyik társadalmi réteghez tartozik.

Az ablak kis kerek nyílásában megjelenő szájak is osztályozhatók voltak. Bár erre nem törekedett tudatosan, mégis érezte, hogy egy-egy száj formája, mozgása és a hang együttes benyomása valamilyen hatást tesz rá. Mindegyik megütött egy-egy húrt benne, s ő annak megfelelően viszonyult aztán a személyhez. S hiába próbált maga előtt az igazság lovagjának szerepében tetszelegni, kénytelen volt beismerni, hogy a csinos női ajkak, az apró, gyorsan mozgó kicsi száj és a vékonyka kedves hang nála is megtette hatását. Ha női ajak jelent meg a kerek nyílásban, buzgóbban látott munkához. Volt még egy fajtája a szájaknak, amely gyors cselekvésre készítette. Nem tűrte, ha fröcskölt valaki. Ha a kerek nyílásban mozgó szájból nyáleső hullott rá, ha a pici nyálcsöppecskék, buborékok és fonalak feléje irányultak, nem tűrte sokáig, egykettőre elintézte az illető ügyét, csak hogy ne kelljen vele hosszasan tárgyalnia. Akinek nem fröcskölt a nyála, csak ritkább, átlátszóbb vagy sűrűbb, habosabb, némelyiknek egészen krémszerűen az ajkára tapadt, azt ahányszor csak tőle függött, elküldte azzal, hogy jöjjön máskor, másnap, két-három nap vagy egy hét múlva, néha pontosan meghatározta az időt: tíz órára vagy fél tizenegyre. Megfigyelte, hogy ilyenkor milyen csalódottan és lassan fordul el a habbal borított száj a kerek ablaknyílástól, milyen méreggel csukódik össze, úgyhogy a nyál az ajkak sarkába szorul, vagy a száj nyitva marad és egy újabb nyálhullám tolu az ajkak peremére, rá-rakódik az előbbi nyálrétegre.

A hangokat, az emberek hangját általában nem tudta megjegyezni. A hozzáfordulók száma naponta olyan nagy volt, hogy csak valamilyen zúgás maradt munka után a fülében, valami állandó mormolás, valami kísérőzene, amelyet mindenütt hallott, még otthon is, sőt az erdőben is, ha kirándulásra ment. Lehet, hogy azért nem tudta megjegyezni az egyes hangokat, mert az unatkozó sorbanállók állandóan beszélgettek, s ez a számára érthetetlen duruzsolás vált a fülében uralkodóvá; a cipők csosszanását sokkal jobban meg tudta figyelni, mint a vele beszélgetők hangját. De lehet, hogy azért, mert mindannyian olyan egyformán, a mondanivalót, kifejezésmódot tekintve, oly egyhangúan mondták el kérésüket, hogy igazán nem tudott bennük fölfedezni valamilyen eredetiséget, amely fölhívta volna valakire a figyelmét.

Munka közben csak az emberek szeme zavarta. Általában az iratáiba nézett, az asztalára, könyveire, ceruzájára ügyelt, úgyhogy nemigen látta az emberek szemét, s azok is csak ritkán nézhetek be hozzá, mert a kerek nyílás olyan kicsi volt, hogy nem fért el egyszerre benne az egész arcuk, s ha beszéltek hozzá, egyszersmind nem nézheték is. Így hát csak olyankor néztek rá, ha beszélt, utasításokat, tanácsot adott vagy ismertetet valamit. Ilyenkor ki kellett bírnia, hogy ne nézzen fel a nyílásra, mert megzavarták a szemek, amelyek mindig különösek voltak. Csodálkozva néztek rá, az először látott embernek kijáró csodálkozással. Arra gondolt, hogy biztosan ő is hasonló csodálkozás-

sal néz vissza. Bántotta, sértette önértetét, hogy ő is ilyen bambán mered másokra. De majdnem minden alkalommal, mihelyt megérezte, hogyan pásztáz végig rajta az ügyfél csodálkozó tekintete, ő is fölpillantott, és saját fegyelmetlenségétől méregbe gurult. Ha elkezdte önmagát figyelni, akkor újra meg újra haragos lett, sőt dühe mindig jobban fokozódott, amíg csak ki nem kiabálta magát.

Néha rákiáltott az ügyfelekre, bár leginkább hidegen, gúnyosan intézte el azokat, akiket tolakodónak vagy kellemetlenkedőnek talált. Sokszor elveszítette a türelmét, és egyáltalán nem szégyellte még önmaga előtt sem, hogy így vezeti le idegességét, így bosszulta meg az állandó zaklatást, jóllehet tudta, hogy az emberek kénytelenségből járultak elébe, nem jószántukból. Kollégáival már számtalanszor beszélgettek arról, hogy az ügyfelek udvariasabban is viselkedhetnének, és megérdemlik, hogy néha rájuk szóljon az ember. Főként azért nem szégyellte magát, mert úgy érezte, hogy fölöttük áll, az ügyfelek fölött kell hogy álljon. Akarattal, tudatosan építette magában azt a szándékot, hogy megmutatja a várakozóknak, hogy ő parancsol nekik. Nem érdekli, ki mivel foglalkozik másutt, kinek parancsol vagy ki parancsol neki, mi a munkája, de itt az ő szavai szerint kell mozdulni, állni, jönni, írni, élni. Szinte várta hát, hogy nőjön benne a harag, hogy bátran rászólhasson a kis ablakon át hebegő szájra, s rákényszerítsen akaratóból valamit, ha parányit is, de mégis az ő akarata legyen az. Nem vitatkozott sokat, hanem határozottan, röviden felszólította az ügyfelet arra, amit szerinte rögtön meg kellett tennie. S aki vitatkozott vele, annak nem kegyelmezett. Felszólította, hogy vagy úgy csinálja, ahogy ő mondta, s ahogy kell, vagy azonnal távozzon. És csakugyan ritkán történt meg vele, hogy egy-egy szemtelenebb ügyfél továbbra is ott maradt ablakánál s visszafeleselt. Gyakrabban látta a kerek nyíláson keresztül, hogyan záródnak össze keményen az ügyfél ajkai, és hogyan engedelmeskednek a kapkodó ujjak a parancsának.

Az emberek kezét mindig megnézte. Ha az asztal felett, a félkör alakú nyílásban megjelentek a kezek, odatekintett, és megnézte őket. Számára mindig érdekes, de ugyanakkor kissé ijesztő látvány volt az emberi kéz. A nyílásban csak csuklóig látszott. Az ujjak pedig teljesen behatoltak a védőüvegen túlra. Az ujjak játéka volt a legérdekesebb, ahogy kétszer-háromszor megpróbálták fölmarkolni az iratcsomót, melyet végül odatett eléjük az asztalra. A körmök formája, a bőr a körmök fölött, a hajlatok ráncai, a kézfej barázdái, a bőrkeményedések, a szőr sűrűsége — mindez izgatta és izgalmassá tette számára a kéz megfigyelését. Egy-egy ujjcsont látványa pedig sokáig emlékezetében maradt. Viszont a kötésekre haragudott. A fehérbe pólyált ujj elvonta figyelmét, ilyenkor képtelen volt az egész kezet látni, csak a pólya anyaga, gyűrődése, a kötés módja vonzotta tekintetét, s bárhogy is igyekezett látószögébe vonni az egész kezet, a sérült ujjon kívül mást nem látott. Ha kötés jelent meg az alsó nyílásban, úgy érezte, hogy valamilyen ismeretlen hatalom egy kicsit elrontotta a napját.

S amennyire kedvelte az emberi kezek tanulmányozását, annyira félt is a kezektől. A kezek mindig elvettek tőle valamit. A kapkodó ujjak állandóan ismétlődő játéka, amint fölmarkolják az általa elé-

jük tett iratcsomót, úgy érezte, belőle is elvesz valamit, s alig észrevehető, de már sokszor elemzett beteges félelem gyötörte, hogy a kezek egyszer csak benyúlnak az üvegen, és megfogják, belemarkolnak. Ezen a félelmén sokat rágódott, és igyekezett elfojtani, de néhányszor megtörtént, hogy álmában feléje nyúltak a kapkodó ujjú ideges kezek és őt akarták megfogni. Saját nyöszörgésére ébredt, és sokáig nem tudott újra elaludni. Megróttta magát gyerekességéért, de munka közben ráébredt megint, hogy képtelen levenni szemét az ügyfél benyúló kezéről. Ilyenkor könnyebben megharagudott, és hamar megtörtént, hogy kiabált az előtte álló ügyféllel.

Bár ha fölemelte a hangját valamiért, rendszerint az egész sort szidta. Két okból. Az egyik az volt, hogy a hangzavartól nem hallotta tisztán az előtte álló szavait, s akkor azért kiabált, hogy csönd legyen. Persze tudta, hogy a csönd nem lesz tartós, az emberek csak rácsodálkoznak, mihelyt fölemelkedik helyéről és rájuk förmed, mégis kötelességének érezte, hogy rendet teremtsen, meg joga is volt erre, mert az emberek hivatali munkájában zavarták meg, pedig tulajdonképpen az ő érdekük volt, hogy minél zavartalanabban, gyorsabban és hibátlanul dolgozzon. A másik dolog, amiért kiabált, a sorban állók összevisszasága volt. Szerette, ha szép sorban, egyesével állnak sorba az emberek az ablaka előtt, úgy, hogy összemérhesse őket a kollégáira várakozókkal. Hiú volt arra, teljesen érthetetlen okból, hogy az ő ablaka előtt többen álljanak, mint másoké előtt. Ezért határozott hangon követelte az emberektől, hogy érkezési sorrendben álljanak egymás mögé, és senki ne toladjon előbbre. Naponta kétszer-háromszor is megismételte követelését. Természetesnek érezte azt a vágványt, hogy láthassa, mennyien jönnek feléje, és hogy milyen gyorsan fogy a sor az ablaka előtt. Többször megfordult a fejében, hogy milyen jó volna egyszer s mindenkorra véget vetni az emberek rendszertelen sorbaállításának és fecsegésének, mert így napról napra, hétről hétre, hónapról hónapra, évről évre ismételtetnie kell fölszólításait, ám az emberek maguktól még akkor sem fognak fegyelmezett sorba állni a kis nyílás előtt. Ha rendezett volt a sor, érezte, hogy feléje jönnek az emberek, érezte a sor mozgását, a közeledését, s hogy a sor megbomlik rajta, ő meg szétküldi a világba, a városba a várakozókat, akik minden irányból feléje áramlanak, és csak az ő hatására álltak itt egymás mögé; olyankor megnyugodott, és csakugyan gyorsabban dolgozott, de biztonságérzete egyre fogyott, idővel arra gondolt, hogy feláll és rendet teremt a sorban, de ekkor lelassult a munkatempója, nyugtalanná vált, az emberek csevegése is mind hangosabb lett, míg csakugyan fel nem ugrott és rendet nem teremtett. Kollégái ismerték ezt a szokását, a legtöbben igazat adtak neki, mert ők is így jártak el a saját gyakorlatukban, de néhányan ellenkező véleményen voltak, azt állították, hogy ez teljesen fölösleges és rossz szokás, mert az emberek úgy is megtartják az érkezési sorrendet, ha nem kiabál rájuk senki, hiszen mind-egyikük vigyáz a maga helyére. Ezek azt is megpendítették neki, hogy diktátoroskodni akar az ügyfeleken és saját sérelmeit torolja meg így, amelyek a családjában érték. Ha erről akartak beszélgetni vele, mindig kitért, mert hiábavalónak tartotta, hogy olyanokkal vitázzon, akik nem értik meg. Tudta maga is, hogy kiabálásával, erélyes fellépésével

uralkodik az ügyfelein, de éppen ezt akarta, és természetesnek is találta, hogy ezt akarja. Logikus volt neki, hogy így adja vissza a kívüllátnak az őt ért sértéseket. Egyszerűen nem tudta fölfogni azok érveit, akik ez ellen ágáltak. Ami az ügyfeleket illeti, azok is sokszor megsértették, tehát nem érdemelték meg valami különlegesen udvarias bánásmódot. Hogy rajtuk vezette le az otthoni sérelmek miatti idegeskedését, az se volt nagy baj, hiszen sérelmeinek csak egy kis hányadát tudta kiegyenlíteni az ügyfelekre való kiabálásával. Otthon különben békességben élt. Felesége és három gyermeke boldogok voltak. Ő legalábbis nem zavarta boldogságukat. Sohasem veszekedett velük. A családban lehangosabb az asszony volt, mint ahogy természetesnek is tartotta, s ahogy leginkább lenni szokott. Harcolt hát továbbra is az ügyfelekkel, azaz inkább azok vele, mert ő parancsolni igyekezett nekik.

Akik ismerték, fokozatokat tudtak kimutatni az ügyfelekkel való harcában. Az ügyfélhez intézett első mondata tükrözte hangulatának, hangmenének változásait, amelyeket a hivatalban már minden kollégája ismert. Reggel korán, amikor frissen munkához látott, így hangzott ez a mondat: „Lenne olyan szíves, és ide adná az igazolványát?” A hangulattól, a pihentségtől, a családi békességétől függően, egy, másfél vagy két óráig. S amikor fáradtabb volt, és fecsegésükkel idegesíteni kezdték a sorbanállók, a sor rendetlensége, észrevette, hogy hosszú ez az udvariassági forma és fárasztó kimondani, lerövidítette tehát, és így mondta: „Legyen szíves ide adni az igazolványát!” Később pedig: „Kérem az igazolványát!” mondta, és veszélyesen közeledett az az idő, amikor az utolsó mondatváltozat közben kirobbant belőle a harag. Végül már csak ennyit mondott: „Adja ide az igazolványát!” vagy: „Az igazolványát!” Amikor így szólt az előtte álló ügyfélhez, várható volt, hogy fölugrik és rákiabál a várakozókra. Ez meg is történt minden esetben, s miután elintézte velük az ügyét: libasorba állította és lecsöndesítette őket, akkor újra a „Legyen szíves ide adni az igazolványát” formula hangzott fel, mert a legelső változatra többé nem tért vissza, azt csak reggelente használta. Aztán minden kezdődött előlről, növekvő idegességétől függően változott a hangulata.

Idegességét fokozta munka közben, hogy már régóta tudja: a vizsgáló és a vizsgáztató lelkisége harcol benne. Minden ügyfél előtt, az előtte állók előtt vizsgázott egy kicsit. S bár többször próbálta megmagyarázni magának, hogy ez hülyeség, hogy ez a gondolat csak „bogár a fejében”, zagyvaság ilyesmin töprengenie, de az emberek előtt továbbra is érezte a vizsgáló idegességét, félt kutató tekintetüktől, véleményüktől. S ugyanakkor furcsa módon vizsgáztatónak is érezte magát. Átélt a vizsgáztató felelősségét, ha egy-egy ügyfelet kikérdezett, ha véleményt mondott ügyükről, ha tanácsot adott, ha látta hebegő szájukat s ujjaik ideges kapkodását, amint az iratsomót felmarkolták, melyet ő tett eléjük az asztalra. Harcolt benne a vizsgáztató lelkisége a vizsgálóéval, s rengeteg apró tényezőtől függött, hogy melyiket érezte győzedelmeskedni. Ha az ügyfél bátor volt, esetleg szemtelen, ha erőszakos volt, ha áthatóan nézte, vagy ha olyan ügyben kért tanácsot, amelyben nem volt illetékes, ha felelősségre vonta valamiért, akkor könnyebben elfogta az az érzés, hogy vizsgázik, bár sokszor még ennél

is jelentéktelenebb mozzanatok ugyanazt az érzést keltették benne. Viszont ha az ügyfél reszketett előtte, ha kiabálására riadt hangon válaszolt, ha úgy nézett rá, mintha az élete függne az ő döntésétől, vagy ha tiszteletet érzett ki hangjából, máris a vizsgáló szerepébe illeszkedett. A legnehezebb az volt számára, hogy tudatában volt ennek az érzésnek, és állandóan figyelte önmagát, figyelte érzelmeinek hullámzásait, és ezért is haragudott saját magára. Már azt is figyelte, hogy mennyire figyel magát. Sokszorosan összetett érzései és benyomásai voltak ezzel kapcsolatban, amelyeket szeretett otthon nyugalmas perceiben kibogozni, elemezni. S noha bántotta, hogy otthon is állandóan a hivatalbeli ügyein, magatartásán, érzésein töpreng, mégis gyakran észrevétlenül ráterelődtek gondolatai a hivatalra, s csak akkor hagyta abba elmefuttatását, ha szólították, vagy ha tudatára ébredt s rajtakapta magát, hogy mivel foglalkozik.

S éppen ez az önmaga figyelése, a bizonytalanságának érzése, sőt tudata kényszerítette arra a legegyszerűbb megoldásra, hogy kiabálásával, úgynevezett diktátoroskodásával az ügyfelekkel való harcát a maga javára fordítsa, újra és újra, napról napra, esetről esetre. Így szerezte meg a maga számára az önbizalom, a fölény érzetét, a parancsolás biztonságát. Az ügyfelek fölött akart állni, és szándéka megvalósításának egyedüli módja az volt, hogy az egész sorra rászólt, így lelkiismerete is tiszta maradt, hiszen ok nélkül, sőt sokszor okkal sem sértegetett egyetlenegy embert sem, hanem az egész sorra vonatkozó haragját fejezte ki, s ez a dühfelhő szétfoszlott a sor fölött, anélkül hogy kénytelen lett volna az egyénnel harcba szállni. Szidalma olyan általános jellegű volt, hogy általában nem is sértődött meg senki, azaz nem sértődött meg annyira, hogy visszafeleselt volna. Olyan elvonatkoztatott, nem egyes emberekre vonatkozó kiabálás volt ez, olyan parancs, amely mégis elérte célját, noha senkit sem bántott meg. S mert csak a sorral vitatkozhatott, azért is ügyelt mindig a sorra mint szerves egésze, mint egybetartozó valamire, s mindig a sorral volt elfoglalva. A sor vált vesszőparipájává, s önmagával is megkolégáival is róla beszélt legszívesebben. A sornak mint egésznek viselkedéséről, mozgásáról, hangjáról, még kéztartásáról is megvolt a maga véleménye és kívánsága. A sor tulajdonságainak megérezéséről beszélt a kollégáknak, arról, hogyan érzi meg a sor közeledését, hömpölygését az ablaka előtt, mozgásának ütemét. Kissé csodálták érte, de bólogattak szavaira, hiszen ők is tapasztaltak hasonlót.

Otthon ritkán beszélt ezekről a benyomásokról, mert feleségét és gyerekeit nem is érdekelték volna, ezért hát magában intézte el őket. Otthon közömbös dolgokról folyt a szó, olyanokról, amelyek nem válhattak ki haragot vagy nézeteltérést. Otthon szeretett békén üldögelni, csöndben, zavartalanul, hogy kihulljon belőle a hangzavar, hogy ne érezze fülében a zsvajt. Otthon legföljebb a televíziót nézték néha, ha jobb műsor volt egy-egy este.

Reggel fölkel, megreggelizett, és elindult a hivatalba! Frissnek, erősnek érezte magát. A szomszédnak jókedvűen köszönt, és sietve tartott a hivatal felé. Sokan igyekeztek még munkahelyükre, és cipőjének kopogása beleveszett a többiek kopogásába. Megpróbálta kiszűrni saját lépteinek zaját a többié közül. A város központjába ért. Az át-

járónál a lámpa tilosat mutatott. Megállt. Szerette a várost reggelente, szerette ezeket a hivatal felé vivő reggeli sétákat. Ilyenkor minden olyan friss volt még. Az utcák, a házak, a falak is olyanok voltak, mint-ha az ő tekintete érintette volna őket először. Ilyenkor értette meg, hogy az emberek csakugyan keservesen keresik kenyerüket, minden reggel harcba indulnak a családjukért és önmagukért. Ez erőt öntött belé. Nemcsak ő volt az egyetlen, a többiek is gondokkal vesződtek. A sorsközösség erőteljes érzésére gondolt. A város csakugyan a közösség képét mutatta ilyenkor, hiszen minden munkába siető ember a többiek számára alkotott aznap valamit, a tisztára söpört aszfalt is a közösség gondoskodását mutatta. Elgondolkozva figyelte cipője orrát, nézte, hogy milyen alakzatokban rakódtak rá az út finom porszemcséi, figyelte a túloldalon gyülekező emberek zsviváját, egyszer csak ismerős zajra lett figyelmes.

Főlnézett, és látta, hogy feléje jönnek az emberek. „Ez még nem a hivatal!” mondta, de a sorok csak jöttek feléje, a rengeteg cipő csoszogott, s ő érezte a lábak mozgását, az egymást követő lépéseket, látta a nadrágszárak libbenését, a különböző színű, nagyságú, fajtájú és korú cipőket, hallotta a női cipő koppanását, a gumitalpak sikkantását, a bakancsok csoszánását, a cipővasak csattogását, az új cipők csikorgását, — mindezt egyszerre, a sok kopogást, csattogást, nyikorgást, csoszogást. „Ez még nem a hivatal!” kiáltotta, de nem felelt neki senki, az emberi hangok összeolvadtak fülében, s a hivatalbeli várakozók sokszorosan fölerősített zaját hallotta, fülében kibírhatatlanul erős volt e zaj, és szörnyű összevisszasággá fokozódott, ijesztő zsvivájá, rettenetes lármává, óriási hangzavarrá. Nem tudott kiválasztani belőle egy értelmes emberi hangot. Főlnézett, s látta, hogy egy végeláthatatlanul hosszú sor tart feléje, széles és olyan hosszú, hogy a végét sejtetni sem lehetett, mert a szemé előtt összefolyt a sor vége az utca végével, s csak nyüzsgő távoli tömeget látott ott, az apró házak közé szorulva. Félelmetes iramban közeledett feléje a sor, az emberi arcok csak elsuhantak szemé előtt, látta a szájakat, látta, hogy némelyik mond is valamit, de olyan gyorsan távolodtak tőle, hogy nem értette a szavakat, a szemek csak rávillantak, aztán másfelé néztek, zavarba hozták rácsodálkozásukkal, majd nem törődtek többé vele, csak egy villanásnyira látta a sokféle szemöldök alól rábámuló szemeket, a hosszú szempillájúakat, a barna göndörpillájúakat, a sötéteket, a vize-nyős szürkéket, az égszínűeket. Érezte, hogy rajta bomlik meg a sor, s mögötte ki erre, ki arra megy, érezte a sor mozgását, megzavarták, dühítették óriási méretei, gyorsasága, nagy hangja. Körülnézett, és látta, hogy az átjárókon, minden átjárón feléje rohannak az emberek, oldalról, előlről, hátulról nekirontanak a sorok, rajta bomlanak fel, és a háta mögött új sorokká rendeződnek. Mindenütt az emberek sorait látta. Zavarták ezek a sorok, zavarták szemükkel az emberek, a szájuk róla beszélt, s ha neki szóltak, nem is akarták, hogy megértse, mit mondanak, mindez zavarta, egyre mérgesebb lett. A sorok azonban nem törődtek vele, csak jöttek, jöttek szembe, feléje, amíg csak egyszer nem bírta tovább és nekik ugrott. „Ez még nem a hivatal!” ordította, s taszigálni, lökdösni kezdte az embereket mindenfelé. „Oszoljanak, oszoljanak!” mondta. „Ez még nem a hivatal!” És ha-

ragja nőttön-nőtt, amikor látta színészkedésüket, értelmetlen tekinteteket, hallotta az elégedetlen morgolódást. Sokan megálltak, és nézni kezdtek, úgyhogy egész kavarodás keletkezett. Az emberek egymásba futottak, megtorpantak, lökdölöztek, a hátulról jövők előrefurakodtak a tömegben. Teljes erejéből lökdöste a hozzá legközelebb állókat, és egy barna félcipős nyakigláb alakot úgy meglódított, hogy az nagyot csattanva vágódott el az úton, az asszonyoknak is nekiugrott, és nem törődve sikoltásukkal, megrezzengette őket, erőfeszítései eredményét azonban nem láthatta, mert az emberek védték a sort, és feléje nyúltak a kezek. Először csak visszalökték, valamilyen kamasz sértődötten ökölvíadalra hívta, a többiek nyújtott kézzel tolták arrébb, legtöbben azonban le akarták fogni, és látta, hogy nyúlnak ki érte a kezek. Mint-ha valamelyik rossz álma elevenedett volna meg, úgy kellett védekeznie a kezek ellen, közben szeme előtt izgatottan mozgó polipszerű ujjak vibráltak, látta a bőr barázdáit a kezeken, az ujjpercek ráncait, a bőrkeményedéseket, a szőr sűrűségét és színét, a sértődött kamasz piszkos körmeit, egy pocakos repedezett bőrét, a sikoltozó kisasszony festett piros körmét. Meg akarták markolni a kezek, egy asszonyság hegyes körmével megkarmolta a nyakát, nyúltak utána, és kétségbeesett védekezéssé vált támadása. Fojtogatta s vörösre festette arcát a düh, hogy nem tud parancsolni nekik, hogy védik a sort, és hogy meg akarják fogni. Űtött, vert, akit csak ért, de nem adta meg magát a kezeknek, néhányszor ugyan valaki megmarkolta a kabátját, de mindannyiszor kiszabadult, és lihegve folytatta a harcot. Ereje még nem hagyta el; egy egész kis kört tisztított meg maga körül, amikor meglátta a feléje szaladó rendőrt.

Nagyon megörült a rendőrnek. Intett neki, hogy segítsen szétzavarni a rengeteg embert, s azt gondolta: kénytelen vagyok a karhatalomhoz fordulni. Odakiáltotta: „Oszlassa szét őket! Ez még nem a hivatal. Itt nem kell sorba állni, nem akarom, hogy sorba álljanak!” Remény csillant fel benne, hogy a rendőr segítségével hamarosan rendet teremt, és újult erővel tolt szét az embereket, csak akkor értette meg a rendőr csalárd szándékát, amikor az már rávetette magát. „Ő is a sorokat védi”, gondolta, és birkózott a rendőrrel meg az emberekkel, és még fektében is azt kiabálta, miközben négyen fogták: „Oszolni, oszolni!”

A rendőr az adatait kérdezte tőle, a kíváncsiskodók tömege fölé hajolt, ő pedig úgy látta, hogy a sorok hajoltak föléje, és tettette magát, mintha nem kapna levegőt, s ezért nem tudna felelni. Gyűlölte a fölébe hajló sorokat, az emberek arcán diadalmas vigyort látott, egy pillanatra megérezte, mi történne, ha legyőznék a sorok, de máris terve volt arra, hogyan csapja be őket, hogy ne kerekedjenek fölül, és megjátszotta, hogy nem kap levegőt. Nehezen lélegzett, fulladozott, az arca már úgyszólván vörös volt a csatározástól, s a rendőr elhitte neki. Intett, hogy engedjék el a kezét, hogy fölülhessen, majd újra a ceruzájáért és a noteszáért nyúlt, ő pedig csak erre a mozdulatra várt. Hirtelen kiszabadította magát, de nem futott messze, csak néhány lépésnyire, mert újabb indulat öntötte el, körülötte sorokban álltak az emberek, már nemcsak az átjárókon, hanem a teret is megtöltötték a sorok, mozdulatlanul álltak, és nézték őt. Elöntötte az indulat, és felemelt ököllel

rontott rájuk. Ijedten rebbentek szét előtte, s már érezte az öröm ízét, mert amerre csak fordult, felbomlottak a sorok, a mozdulatlan sor helyén zűrzavar támadt, és érezte, hogy sikerül megsemmisítenie a rettenetes sorokat, amikor utolérte a rendőr, s hogy meg ne szökjön, hátulról nagy lendülettel fejbe vágta.

Koporsóját csak felesége kísérte ki, nehogy a sor megzavarja síron túli nyugalalmát.